

DISPUTATIO THEOLOGICA
Pro VII. Art. Libri Concordiæ.

De

COENA DOMINI

QUAM
DEO Opt. Max. Benedicente

P R Æ S I D E

M. GEORGIO C. ALANO

In Regia Academia Aboënsi S. S. Theologiæ Pro-
fessore Primario, & utriusque Ecclesiæ Aboënsis &
Nummenfis Pastore.

Publicè examinandam proponit,

LAVRENTIUS IOHANNIS
HINSBERGIUS WASBOENSIS
S. R. M^{ti}s. Stipendiarius.

Ad diem Februarij, Anni 1654. horis
Matutinis, in Auditorio Majori.

Augustinus Lib. 3. contra Donat. c. 14. Molin.

Nihil interest, cum de sacramenti integritate & sanctitate tractatur, quid credat, & quali fide imbutus sit ille, qui sacramentum accipit. Interest quidem plurimum ad salutis viam: sed ad sacramenti quæstionem nihil interest: Fieri enim potest, ut homo integrum habeat Sacramentum, & perversam fidem,

A B O Æ.

Excusa Typis Academiae apud Viduam Petri Wald.

1482

Amplitudine, Reverentiâ, longuſu & experienciâ,
ſpectatiſſimis præſtantiſſimis & Humaniſſimis Viris,

DN. ERICO Schwing. per legionem ordinis Eque-
ſtris Logiſtæ prudentiſſimo & expeditiſſimo.

DN. LAURENTIO WIGELIO
Regij Parlamenti Aboenſis Actuario dexterrimo,
jugiter honore proſequendo.

DN. HENRICO G. Lauſ / Paſtori in Nooviſſo per-
vigili indefinenter colendo.

DN. JOHANNI MATTHIÆ Nötkman /
per Legionem ordinis equeſtris Paſtori
meritiſſimo.

DN. WILHELMO Davis negotiatori Civitatis
Aboenſis primario, nec non nutricao ſuo Liberaliſſimo.

DN. ALBERTO DAVIDIS In Nooviſſo
Comminiſtro fideliffimo,

*Dominis Mæcenatibus, Fautoribus & benefactoribus jugi
obſervantiâ ſuſcipiendis ac honorandis, hanc Diſputa-
tionem Theologicam dedico & offero.*

Laurentius J. Hinsbergius,

DISPUTATIONIS

De

COENA DOMINI

Thesis I.

Nter plurima de Christo Θεανδρωσις & ejusque officio vaticinia, & hoc probe ponderandum venit; ipsum lapidem al-lisionis, & rupem offensionis fore, Esa. 8, 14. 1. Pet. 2, 7. Et positum iri in signum, cui con-tradicatur, Luc. 2, 34.

II. Quamvis autem hoc de Christo, cum in propria veniret, impleri ceperit, siquidem sui ipsum non receperunt, Ioh. 1, 11. sed pro abjectissimo virorum habuerunt, Esa. 53, 3. Ipsum de monte precipitare, & lapidibus obruere voluerunt, Luc. 4, 29. Ioh. 8, 39. Flagellari permiserunt, Ioh. 19, 1. tandemque cruci affixerunt Luc. 23, 33. tamen id hoc nostro tempore haud minori impetu & furore praestant homines phanatici, quorum alius naturas Christi, alius officium, alius Sacramenta arrodit, suisq; somniis flagellat.

III. Relictis & omissis hoc loco duobus prioribus, cum ultimis nobis nunc, ordine Form. Concord. quem sequimur, jubente, erit disputatio, & quidem cum illis, qui se fratres nostros Cainino ore jacitant, siquidem consensum inter D. Lutheri & Iohannis Calvini religionem haud difficulter ostendi posse, audaci calamo scrip-titant. Verum illud tunc praestabunt, quando album nigrum, diem noctem esse probare potuerint,

IV. Horum pater & antesignanus nostrorum avo-
rum temporibus fuit Andreas Carolstadius, homo (phil-
lippi sunt verba in Epist. ad Mycon) *ferus, sine ingenio,*
sine doctrina, sine sensu communi, qui nullum unquam humani-
tatis officium aut intellexit, aut fecit ille inquam, Anno. Chri-
sti 1525. non aliqua pietatis opinione sed odio tantum B.
Lutheri Controversiarum flammis de Cœna accendit,
sibi que pallium quæsit, recurrendo ad verba Christi:
Hoc est corpus meum, quæ sic secundum sua somnia expo-
suit; *Hic sedet corpus meum*, referente Sleidano de Stat.
Relig. Lib. 5.

V. Ne verò splendidis & Magnificis adversariorum verbis
decipiamur, diligenter observandum, monente Form.
Coneordiæ, duo esse Sacramentarium genera. Qui-
dam enim sunt *crassi & aperti*, qui perspicuis & clavis
verbis id aperte profitentur, quod corde sentiunt, quod
videlicet in Cœna Domini nihil amplius, quam panis &
vinum sint præsentia, ibique distribuuntur & ore perci-
piantur: Alii autem sunt *versuti & callidi*, & quidem
omnium nocentissimi Sacramentarij, qui affirmant, se
planè nihil aliud sentire, quam quod Dominus Jesus
Christus verè substantialiter, vivus in S. sua Cœna præ-
sens sit. Hoc autem intelligunt ipsi tantum de di-
vina Christi natura: Concedunt quidem corpus & san-
guinem Christi in Cœna distribui & sumi, sed spirita-
liter, non carnaliter; corde, non ore; panem & vinum
sumi ore corporis, corpus autem & sanguinem Christi
ore animæ, hoc est, ut ipsi explicant, vera fide.

VI. Quâ suâ *avaritia* litem nobis movent gra-
vissimam, & pignus salutis, preciosissimumque Eccle-
siæ Christi thesaurum, quantum in ipsis est, verè fide-
libus eripere conantur. Dolendum enim est, sacram
hanc

hanc Coenam, à Salvatore nostro eo fine institutam, ut sit non tantum certissima obliuatio remissionis peccatorum; verum etiam symbolum concordiae & dilectionis; per impudentem & importunam hominum curiositatem, Diabolo impulsore, factam materiam litis & discordiae.

VII. Cumque Sacramentarii omnis generis astu, vulpinaque versutia, Ecclesiam Dei densò erroris nimbo in hoc controversiæ puncto obducere satagant, veramque lucem caliginosis proprii cerebri nebulis obfuscare nitantur, operæ precium omninò fuit, ut vera orthodoxorum sententia ob oculos poneretur, ne subtili suâ versutiâ & pelle ovina oviculas Christi deciperent, & simplicioribus fucum faciant. *Nam intrinsecus sunt lupi rapaces, Matt. 7. 15*

VIII. Nostri ergò Theologi, ut Vertiginosam Calvinianorum *υπεβαιν* partim in occultando, partim in variando statu controversiæ, patefacerent, statum controversiæ primarium his verbis in F.C. art. VII. dilucidè proponunt: *Queritur, an in S. Cæna verum corpus & verus sanguis Domini nostri Iesu Christi verè & substantialiter sint presentia, atq; cum pane & vino distribuuntur, & ore sumantur, ab omnibus illis, qui hoc sacramento utuntur: siue digni sint, siue indigni; siue boni, siue mali; siue fideles, siue infideles: ita tamen ut fideles è Cæna Domini consolationem & vitam percipiant: infideles autem eam ad iudicium sumant?* Calviniani hujus quæstionis negativam defendunt; nos verò cum August. Confessionis & libri concordiae authoribus affirmativam constanter tuemur.

IX. In hujus status consideratione & expositione, quamvis plurimæ quæstiones excutti possint; tamen his thesibus nostris, brevitatis studio, solum duas confide-

rabimus, quarum prior ; QUI D nobis in Sacra Cœna ; posterior, *QUIBUS* exhibeatur, docebit.

X. Formula Concordiæ , ut toti terrarum orbi vera de priori quæstione dispalescat sententia, hisce elegantissimis atque rore divino irrigatis verbis orthodoxam proponit sententiam. *Credimus, docemus, & confitemur quod in Cœna Domini corpus & sanguis Christi verè & substantialiter sint presentia: & quod una cum pane & vino verè distribuantur atq; sumantur.*

XI. Quibus verbis vera *materia*, in qua Sacramentum hoc Sacro sanctum consistit, exprimitur gemina ; *Una terrestris, panis & vinum ; altera cœlestis, corpus & sanguis Christi.* Agnovit hoc ipsum Irenæus, asserens Eucharistiam ex duabus rebus constare, terrena & cœlesti Lib. 4. adversus hæres. c. 34. Et Augustinus in Libro sententiarum prosperi ait : *Hoc est quod dicimus ; hoc modis omnibus approbare contendimus, sacrificium scilicet Ecclesiæ duobus confici, duobus constare, visibili Elementorum specie, & invisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine.* Vocat autem S. Cœnam sacrificium non sensu Papistico, sed quia in hoc epulo participamus de corpore Christi pro nobis in crucis ara, tanquam victima, oblato.

XII. Panis autem ille, uti nos eo in nostris Ecclesiis utimur, non est spuma & nebula panis (ut aliqui illum malitiosè nominant), sed verus panis ex aqua & farina triticea subactis productus, qui virtute ignis pinfitur, ut sit cibus homini idoneus. Nam nullum adest mandatum divinum de quantitate vel qualitate panis Eucharistici ; nec externa accidentia rei essentiam mutant. Vinum etiam verum, ex uvis expressum, quod est genimen seu fructus vitis, Matt. 26, v. 29. Luc. 22. 18.

XIII Nec corpus & sanguis Christi, Est typicus aut

aut imaginarius ut in Veteri Testamento, aut figuratus, ut adversarii somniant, sed corpus idipsum, quod pro nobis in cruce pependit, & ille ipse sanguis, qui pro nobis in ara crucis in remissionem peccatorum est effusus; hic in terris, ubi S. cœna administratur verè & substantialiter adest, distribuitur, atque à manducantibus & bibentibus sumitur. Non enim in Sacra cœna vel nudum panem, vel nudum vinum accipimus, sed cum pane sacramentalitè unitum corpus Christi, & cum vino sacramentalitè unitum sanguinem Christi, Firmiter itaque credendum tam verè præsentia esse corpus & sanguinem Christi in S. Cœna, quam verè panis & vinum in sacra synaxi adsunt & distribuuntur.

XI V. Nec est quod verbum *substantialiter*, à Calvinisequis nobis in ignominiam obijciatur, quasi nos modum præsentia hoc vocabulo denotemus, aut transubstantiationem defendamus atque confirmemus, aut, (*ut alij loquuntur*) deitescentiam localem & inclusionem corpusculi sub pane stabiliamus. Nam verus & pius Christianus, qui verba calumniari noluerit, facilimè intelligit, nos rejecta illa tropica imaginaria & speculativa, ab adversariis conficta præsentia; hac voce veram & realem substantiæ corporis Christi statuere præsentiam; qua Christus ille *θεῶν ἰσῶς* corpore & sanguine suo in Cœna adsit, a que ab omnibus hoc sacramento utentibus, mediantibus externis symbolis, revera ore corporis sive oraliter percipiatur; non naturali, sed supernaturali non Cyclopico, sed nobis imperferutabili modo. Symbola enim hic res ipsas averè continent, sed in mysterio, id est rationi humanæ incomprehensibili modo.

XV. Nostram hanc sententiam de præsentia corporis Christi in eucharistia invictè comprobant verba institutionis hujus sacramenti, ubi Christus, *in cujus ore*

nullus dolus unquam inventus est. Esa. 53, 9. qui ipsa est veritas Ioh. 14, 6. verbis nervolis & claris inquit: Accipite, comedite, hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Bibite; hic est sanguis meus, qui pro vobis effunditur in remissionem peccatorum. Matth. 26. v. 26. Et seqq. Marc. 14, v. 22. & seqq. Luc. 22, 19. & seqq. 1. Cor. 11, v. 23. & seqq.

XVI. Qui verò huc referunt cap. 6. Iohannis, quasi, & in eo de S. Cœna agatur, longissimè à veritate aberrant. Nam pater id i. *Ex circumstantia temporis*. Concio Christi, quæ Ioh. 6. describitur, integrum annum præcessit institutionem S. Cœnæ; siquidem S. Cœna, teste Paulo 1. Cor. 11, 23. non repetita; sed primum instituta est, in ea nocte, qua Christus est proditus. Quomodo ergò ibi tradi potuit declaratio verborum Cœnæ Domini? Num glossa sive explicatio antiquior & prior est textu?

XVII. 2. *Ex materia*. Nam in manducatione Ioh. 6. descripta non reperitur panis naturalis, siquidem vocabulum panis ibi Metaphoricè accipitur, nec ulla fit ibi mentio vini. In Sacræ verò Cœnæ administratione requiritur omninò verus & naturalis panis, verum & naturale vinum, quæ thes. 12. diximus esse materiam & partem substantialem hujus Sacramenti.

XVIII. 3. *Ex Forma*. Vocabulum enim manducare Ioh. 6. Metaphoricè accipitur, & credere significat. Ideoque tantum spiritualement manducationem denotat. In S. autem Cœna vox eadem accipitur propriè, & significat talem manducationem, quæ ore peragitur, quod ne ipsi quidem adversarii negare poterunt, siquidem panem eucharisticum ore corporis manducari concedere coguntur.

XIX. 4. *Ex effectu & fructu*. Manducatio Ioh. 6. descripta

scripta, semper est salutaris, adeoque necessaria ad salutem, ut nemo sine ea possit salvari, teste Christo, Ioh. 6, 53. At sacramentalis fieri potest ad iudicium I. Cor. 11, v. 29. & absque manducatione sacramentali corporis Christi multos fuisse salvatos, non tantum in Veteri Testamento, sed etiam in Novo Testamento, ante & post institutionem S. Cœnæ, certissimum est. Latro pœnitens in cruce pendens salvatus est, nec tamen sacramentaliter corpus Christi manducavit. Similiter, ut nihil dicam de Martyribus, multi infantes baptizati, qui ante annos discretionis ex hac vita discedunt, salvantur, quos tamen sacramentaliter carnem Christi non manducasse, novimus. Quomodo igitur eadem manducatio utrobique intelligetur?

XX. 5. *A Tempore.* Manducatio corporis Christi, quæ Ioh. 6, præcipitur, omni potest fieri tempore, etiam extra usurpationem huius sacramenti, siquidem homo pius extra usum S. Cœnæ non tantum credere potest, sed etiam revera credit. Atqui manducatio corporis Christi Sacramentalis non fit omni tempore, sed duntaxat in usurpatione huius sacramenti. Ergo.

XXI. 6. Denique, si in S. Cœna nulla alia manducatio Corporis Christi est instituta, quam quæ Ioh. 6. describitur, sequitur Christum nullam omninò manducationem Corporis sui in S. Cœna instituisse, sed saltem manducationem Panis. Ratio Consequentia est hæc: quia spiritualis illa manducatio Corporis Christi, de qua Ioh. 6. est omnium temporum, & fuit in veteri Testamento, ante institutionem Cœnæ Sacræ. Non credimus adversarios negaturos, homines credidisse & veram fidem habuisse, tam in Veteri Testamento, quam in Novo, ante ipsam institutionem Sacræ Cœnæ. Si igitur

utrobique eadem est manducatio, sequitur adhuc nullam peculiarem corporis Christi manducationem institutam esse in S. Cœna; quod est absurdum & Anabaptisticum.

XXII. Cum itaque quævis doctrina ad sedem suam propriam referenda sit, indeque ejus explicatio & de eadem judicium desumi debeat, extra omnem dubitationis aleam positum esse censemus, judicium de materia hujus sacramenti non aliunde petendum esse, quam ex illis scripturæ locis, in quibus ex professo de S. Domini Cœna agitur. In illis namque locis fundamentum hujus articuli, continetur. Firmum etiam hoc manet, quod Joh 6. cap. de hoc sacramento non agatur; sed in illis locis, ubi Cœnæ Dominicæ institutio describitur, quæ Thes, 15, allegantur.

XXIII. In illis autem locis Christus de eo, quod accipitur & manducatur, Clarissimè pronunciat, quod sit corpus suum, & quidem illud corpus, quod pro nobis est traditum in ara Crucis; similiter de eo quod ex calice benedicto bibimus apertè testatur Christus, esse sanguinem suum, pro nobis in ara crucis effusum. Si igitur illud, quod cum pane ore manducamus, est corpus Christi, & quod ore bibimus ex calice est sanguis Christi, sequitur indubitanter, corpus & sanguinem Christi, verè & realiter adesse in his terris, ubi S. Cœna peragitur.

XXIV. Quodcumque enim in cœna Domini ore manducatur & bibitur, illud procul dubiò verè & realiter adest in his terris. At corpus Christi ore manducatur, & sanguis Christi ore bibitur in Cœna Domini. ergò verè & realiter adsunt in his terris, ubi Cœna Domini celebratur. Major probatur, Nam quodcumque ore manducamus, illud ipsum est etiam ibi, ubi manducatur. Quod enim non adest quomodo potest ore manducari?

ducari? nemo id quod non adest potest manducare. Minor ex verbis Christi est certa, ut ex Theſ. 23. est manifestum.

XXV. Et cum in civilibus præsumere non debeamus, testatorem in suo testamento aliud voluisse, quam verbis expressit. Nam si *contrarium volebat, nulla erat difficultas scribere*, leg. 3. de legat: Quæ quæso est demencia statuere, Christum doctæ linguæ Magistrum, in testamenti sui institutione suos hæredes promissis legatis defraudare voluisse? Quis est, qui per fundos, hortos, domos, legatas, signa duntaxat fundorum &c. sibi legata esse credat?

XXVI. Nullum igitur tropum in verbis Cœnæ Domini admittimus, nec admittere cogimur, quo signatum de signo prædicetur, quia nullus talis tropus, in hisce verbis substantiam Cœnæ concernentibus, ab ullo Evangelistarum proponitur, neque ullus fidei articulus violatur, qui nobis necessitate *ἀπο τοῦ ἡρώ* discedendū imponat.

XXVII. Si enim figuratè verba Christi essent intelligenda, aut tropus esset in pronomine HOC; aut in copula EST; aut in prædicato CORPUS; aut in *tota prædicatione*. Sed in nullo horum reperitur, ut paucis videbimus. Ergò in illis nullus tropus.

XXVIII. Non esse in pronomine HOC tropum vel inde patet, quia alioquin incerta forent symbola sacramentalia. Deinde id per vocabulum HOC intelligitur, quod Christus discipulis porrigebat: sed id non fuit nudus panis; alias enim Christus doctæ linguæ doctor, non *ἡρώ*, sed *ἕως* dixisset, verum panis & corpus Christi simul.

XXIX. Sed id forsàn ab surdum tibi videtur, quod

particula *ἴσμεν* τὸτο, non conveniat cum vocabulo *ἄρα* in genere? Resp. Uno complexu *ἴσμεν* τὸτο five HOC duo quæ conjuncta invicem simul exhibentur, exprimi, quorum dignius & sensui minus obvium, in prædicato tantum expresse indigitatur, juxta formulam loquendi tam in sacris, Gen. 2, 23. Ioh. 20, 22. quam in quotidiano sermone usitatissimam. Sic de olio & vino dicimus: *Hoc est vinum Rhenanum, Gallicum, Hispanicum &c.* Sic de marsupio & pecunia dicimus: *Accipe, hoc est pecunia, quam tibi debeo.* plura exempla à B. Luthe-ro allegata ex Tom. 3. Jen. fol. 487. Petantur.

XXX. Neque tropum esse in copula EST, inde elucescit. *Primò* quia tropus sedem suam obtinet in vocibus categorematicis, non autem consignificavis, quale est verbum illud, quod copulæ loco ponitur, quod ipse affirmat Keckerm. Syst. Theol. p. 445. *Secundò* quia Paulino dicto id repugnat, in quo affirmatur; panem esse *σῶμα* corporis Christi, 1. Cor. 10, 16. Quomodo autem panis *σῶμα* corporis Christi esse potest, si copula est, per significat explicetur?

XXXI. Neque tropum esse in prædicato, CORPUS, hinc *Primò* apertissimè colligitur, quod verum & substantiale corpus Christi, non autem signum ejus pro nobis in mortem sit traditum. Os enim veritatis ad discipulos ait: *Edite hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur.* *Deinde* si Christus non verè adest suo corpore in Coena, ludificavit Apostolos & nos hodie, figuram saltem exhibens corporis, & corpus nominans. *Tertio* nullum discrimen esset, inter manducationem Christi spiritualement & sacramentalem. *Quartò* discrimen Veteris & Novi Testamenti, quorum illud umbram, hoc corpus ipsum habet, Hebr. 10, 1. tolleretur.

XXXII. Quod & Beza, veritate ipsi hanc vocem eliciente, non diffitetur, in volum. Epistolar. ad Allemanum Lugdunensis Ecclesiæ ministrum, Epist. 5. inquit: *Verba illa, quod pro vobis traditur, & qui pro vobis effunditur, necessariò huc te adigunt, ut de ipsamet corporis substantia intelligere cogaris.* Idem Polanus affirmat, quando dicit partit. Theolog. p. 257, *Metonymia non est in predicato, quia per illud verum & naturale Christi corpus significatur.*

XXXIII. Neque tropum esse in tota propositione sacramentali, liquidò constat, quod omnis tropus, secundum artis Rhetoricæ præceptores, sit in una dictione atque in mutatione vocis à nativa sua significatione in aliam consistere doceatur, non in tota propositione. Quod non negat, sed nobiscum fatetur, Keckermannus in Syst. p. 445, quando ait: *Sunt nonnulli, qui fatentur, nec in predicato, nec in verbo copulativo inesse tropum, sed in ipsa connexionione predicati cum subjecto, id est, in ipsa forma hujus propositionis. Verum hæc sententia consistere non potest, quia omnis tropus est in verbis, nullus in rebus. At connexionio sive unio extremorum in propositione est res, non vox: unde sequitur, in connexionione tropum residere non posse.* Adde, quod proprius in nulla parte est, id nec in toto esse potest.

XXXIV. Hinc ita colligimus: Si tropus neque in pronomine hoc, neque in copula est, neque in predicato corpus, neque in tota propositione est, evidentissimè sequitur, verba institutionis *κατα τὸ ἕρπον* esse intelligenda. Sed prius sufficienti enumeratione monstratum est. Ergò & posterius verum est;

XXV. Huic itaque sententiæ adhæremus, hoc firmiter retinebimus. *Fieri quidem potest (verba sunt Philippi Melancthonis) ut alia sententia otioso animo blandiatur, quæ est magis consentanea humano iudicio, præsertim sic instru-*

ita & ornata argumentis eruditè excogitatis; sed quid fiet in tentatione? Cum disputabit conscientia, quam habuerit causam dissentiendi à recepta Ecclesie sententia. Tunc verba, hoc est corpus meum, fulmina erunt. Quid opponet mens perterfacta, quibus scripturis, qua voce Dei munict se, ac sibi persuadebit, necessario fuisse hic interpretandam Metaphoram? non satis videntur periti certaminum esse, qui sic delectantur ingenio, ut magis admirentur vasrè cogitatas rationes, quam verba scriptura.

XXXVI. Antequam hinc abeamus, aliquid est respondendum objectioni Calvinianorum, qua regerunt; nos à τῶ ὄντῶ verborum canæ plane discedere. siquidem corpus & sanguinem Christi IN, CUM & SUB pane ac vino, esse asserimus. Sed sciant nostros verbis illis exegeticis uti, non ut à literali sensu & verborum simplicitate recedant; sed ut Papisticam transubstantiationem damnare atque detestari se probent, & sacramentalem unionem substantiæ panis & corporis Christi demonstrent, atque se nullum tropum aut figuram in propositionibus illis sacramentalibus agnoscere ostendant.

XXXVII. Neque illud præter sacrarum literarum morem, nam & illæ in declarando hypostaticæ unionis mysterio, huiusmodi particulis utuntur. Coll. 2, 9. in Christo inhabitat tota plenitudo deitatis corporaliter. 2. Cor. 5, 19. Deus erat in Christo. 1. Tim. 3, 16. Deus manifestatus est in carne. Act. 10, 38. Deus erat cum eo. In quibus Spiritus sanctus ipse propositionem hanc: verbum caro factum est, per hos loquendi modos explicat.

XXXVIII. Neque istæ partiæ à nostris Theologis in hoc mysterio primò excogitatæ, sed etiam à veneranda antiquitate usurpatæ sunt. Sic enim Chrysost. ait in Lib. de sacerdot. Cum illis rebus, quæ videntur, simul adesse

adesse creditur corpus & sanguis Christi. Cyrillus in Epist. ad Cœlosyrium: Sacram ejus carnem & pretiosum sanguinem in benedictione vivifica accipimus in pane & vino. Augustinus ad Neophytos: Hoc accipite in pane, quod pependit in cruce: hoc accipite in calice, quod de Christi latere effusum est. Et in sentent. Prosperi? Sanguinem Christi sub specie & sapore vini potamus. Et Bernhard, Conc. de Cœna Domini: quod videmus species est panis & vini, quod sub illa specie credimus, verum corpus & verus sanguis Christi est, quod pependit: qui effluxit ex ipsius latere.

XXXIX. Et hoc est nostræ sententiæ fundamentum, idque adeoque firmum & validum, ut etiamsi omnium hæreticorum agmen, cum antesignano suo id oppugnet, nunquam tamen expugnabit, vel efficiet, ut nos minus huic unico fundamento, verbis Christi innitenti, quam speciosis adversariorum argutiis credamus.

XI. Unde quoque concordia declaratio inquit, pag. m. 715. Hæc cum ita se habeant; profectò æterni, veracissimi atque omnipotentis filii Dei, Domini, Creatoris & redemptoris nostri Jesu Christi verba, non ut figuratè, metaphoricè, tropicè dicta aut prolata, in aliam sententiam detorquenda sunt: ut nostræ humanæ rationi verisimilia fiant. Quin potius hæc Christi verba ut sonant, in propria sua ac perspicua sententia, simplici fide & debita obedientia atque reverentia accipere tenemur. Neque commitendum est, ut ullæ objectiones aut hominum contradictiones, quæ ab humana rationis acumine prominent, utcunque humana rationi blandiantur, nos ab expresso illo Christi Testamento abducant.

XLI. Probata hoc modo Christi voluntate, ex claris Christi verbis, quibus sui corporis & sanguinis in Cœna promittit præsentiam, addit quatuor alia argumenta

F. C. ex D. Luthero, quibus ostenditur, cum id, quod promissit, præstare, & illis in locis, ubi S. Cœna administratur, corpore & sanguine suo præsentem adesse posse.

XLII. *Primum* his verbis indicatur: Jesus Christus est verus, essentialis perfectus Deus & homo in unitate personæ, inseparabilis & indivisus. Quod ex arctissima naturarum duarum unione pullulat. Cum enim ambæ naturæ in Christo *ἀδιαπέρας ἕνι ἀχώριστος* sint unitæ, ita ut unam constituent personam, propter indissolubilem & arctissimam naturarum copulationem, aliter fieri haud potest, quam ut ubicunque rectè dixeris, *hic est DEUS*, etiam fateri cogaris, *hic est homo ille personaliter cum DEO conjunctus*. Sed cum Christus Deus in omnibus locis præsens adesse, nec ab ullo loco excludi possit. Ergo etiam Christus homo adesse poterit & aderit, nisi cum Nestorio personam divellere velis.

XLIII. *Secundum*: A sessione ad dextram Dei sumitur, ad quam Christus secundum humanitatem subvectus est. Cum enim dextra Dei non sit certus, definitus, atque circumscriptus locus, in quo Christus tanquam carcere inclusus detineatur, sed ipsa omnipotentiae ac Majestatis Divinae gloria, Eph. 1, 20, 21, 22. Psal. 110, 1. 1. Cor. 15, 25. qua præsentissimus omnia in cœlo & terra gubernat. Atque cum ad hanc secundum humanitatem Christus sit collocatus, ut alibi probatur, liquidò inde consequitur, Christum corpus & sanguinem suum nobis hic in terris exhibere posse.

XLIV. Quamvis autem Zvinglius in lib. de eucharist. sessionem Christi ad dextram Dei, de positione humanitatis ejus in certò quodam loco interpretetur, tamen alii ex ejus complicibus, Sacrae scripturae luce convicti fatentur, dextram Dei, non certum quendam locum, sed potentiã
sumo

summam Christo homini datam significare. Sic enim Calvinus locum ad Eph. 1, v. 20. &c. interpretatur: *Hic locus aperte ostendit, quod significet dextra DEI non locum aliquem, sed potestatem, quam pater Christo contulit, ut ejus nomine cæli & terre imperium administraretur. Et Bucanus in institut. p. 265. sessio Christi ad dextram patris, est status ipsius summè gloriosus, vel exaltationis Christi summus gradus, in quem salva naturarum veritate à patre collocatus est, in quo imprimis constitutus est, non solum caput Ecclesie, sed rex & gubernator cæli & terra, ut una cum patre omnia regat, tam in cælo, quam in terra, subjectis illi rebus omnibus creatis.*

XLV. *Tertium: Quod verbum Dei sit verissimum, neque ullius mendacii argui possit. Hoc argumentum sumitur à veritate Dei ter Opt. Max. qui neminem fallit, 1. Sam. 15, 29. quin potius est verax Rom. 3, 4. Nam quicquid Deus per os Prophetarum & Apostolorum, imò quicquid ipse Christus, qui veritas est, Joh. 14, 6. credere mandavit, id ipsum pro immota veritate habeamus. At in hoc verbo, vi verborum institutionis, realis & verissima corporis & sanguinis Dominici in cæna asseritur præsentia. Ergò credamus.*

XLVI. *Quartum: Quod Deus pro infinita sua sapientia varios habeat, noveritque modos, quibus aliquo in loco esse possit, neque uno illo & locali aut circumscripto contentus esse cogatur. Hoc fundamentum desumptum est ab omnipotentia Dei, qui summa cum exuperantia potest omnia facere, supra ea, quæ petimus aut cogitamus, Eph. 3, 20 & proinde præstare potest, ut licet non visibili, alio tamen, nobis incognito modo, juxta verbum ejus, caro & sanguis Christi præsentissima esse possint.*

XLVII. *Modos autem præsentia Christi in his teris Concord. Declarat. p. m. 728. 729, verbis D. Lutheri*

tres recenset quos huc, ut res manifestior evadat, & assertio hæc nostra plenius intelligatur, referre operapretium duximus.

XLVIII. *Primus est ἀπειραγάρτος*, & *ὀυσιμὸς*, comprehensibilis & naturalis, quali usus est Christus, cum in his terris versaretur, Evangelium suum prædicaret, atque certo loco secundum quantitatem suam circumscriberetur. Nec tamen hunc modum planè deposuit, sed etiam illo hodie uti potest, quoties ipsi visum fuerit, id quod post resurrectionem suam aliquoties fecit. ut Matt. 28, 9. Marc. 16, 9. Luc. 24, 31, 36. Ioh. 20, 19. cap. 21, 1, atque in novissimo die tali ratione præsentia se se manifestabit ut Act. 1, 7. 11. angeli testantur. Confer. 1. Tim. 6, 14, 15. Coll. 3, v. 4.

XLIX. Hic probè notandum, juxta hunc primum modum, Christum non esse in DEO, aut apud patrem. Deus enim non est locus corporalis. De hoc igitur modo agitur in illis scripturæ dictis, quæ à fanaticis hominibus adferuntur, quod videlicet *Christus mundum reliquerit*, scil. quoad externam & visibilem conversationem in mundo, Ioh. 16, 28. Sic & locus Luc. 24, 6. intelligendus: *surrexit, non est hic*; hoc est, non amplius mortuus jacet hic in sepulchro. Item dictum Matt. 26, 11, Argumentari itaque à certò modo absentia ad omnimodam absentiam est, valdè inconveniens.

L. *Secundus est ἀπειραγάρτος*, cum videlicet Christus corpore suo, alicubi esse potest, ut loco non circumscribatur sed, per omnes creaturas penetret pro liberissima sua voluntate, quemadmodum (*ut crassa quadam sitilitudine rem utcunq; adumbrem, ait Lutherus*) sonus per aquam, aerem, asserem aut parietem transit, & in iis rebus est, neque tamen loco circumscribitur, Eodem modo

do Lux & Calor per aërem, aquam, vitrum; crystallum
& per similes materias penetrant, & in iis rebus sunt: nec
tamen loco circumscribuntur.

LI. Hoc incomprehensibili modo usus est Christus
cum resurgens è sepulchro clauso & obsignato prodiret,
& quando per januas clausas ad discipulos ingrederetur,
& sicut est in pane & vino Cœnæ. Quo modo etiam
creditur de sanctissima virgine Maria matre sua natus
esse.

LII. Tertius est planè λόγος Θεοῦ, καὶ μὴ πεφουκῶς ὀρί-
ζεσθαι secundum quem cum DEO una est persona. Et
ea ratione creaturæ, longè illi præsentiores & penetratu
faciliores sunt, quam juxta secundum modum. Si e-
nim, juxta modum illum secundum, potest esse in crea-
turis, & apud creaturas, ut tamen ipsum non sentiant tan-
gant, circumscribant, aut comprehendant: multò pro-
fectò magis secundum hunc tertium, admirandum, su-
blimem modum, in omnibus creaturis, multoque mira-
bilis erit, ut ipsum non includant, circumscribant aut
comprehendant: sed potius ut ipsas præsentis habeat,
circumscribat & comprehendat. Hunc enim præsentis
Christi modum, quem ex unione personali cum Deo
habet, longissimè extra creaturas, quam longe videlicet
Deus extra creaturas est, ponere te oportet.

LIII. Quare cum Christus plus quam uno modo
præsens adesse possit, non nostrum est, ei hinc po-
tentiam præsentem essendi in cœna ad mere, quia primo
illo modo ibidem præsens non adest. Ut enim sine di-
mensione quantitatum, aut inclusione, lapidem & fo-
res clausas penetravit: ita etiam in cœna spirituali, id est,
supernaturali, cœlesti & nobis incomprehensibili modo
sub speciebus panis & vini præsens adesse potest.

LIV. Hactenus vidimus *quid nobis in Sacra Cœna exhibeatur, ubi ostendimus, Christum in verbis institutionis, Corporis sui veram præsentiam promississe, & id quod promisit, præstare posse. Nunc alteram propositi status quæstionē, huius sacramentalis epuli CONVIVAS ostendentem, aggrediemur, quam hisce verbis Concordia pulchrè explanat: *Credimus, docemus & confitemur, quod non tantum verè in Christum credentes, & qui dignè ad Cœnam Domini accedunt; verum etiam indigni & infideles verum corpus & sanguinem Christi sumant, ita tamen, ut nec consolationem, nec vitam, inde percipiant, sed potius ut illis sumptio ad iudicium & damnationem cedat, si non convertantur & pœnitentiam agant.**

LV. Hic probè observandum, quinam vocabulo *indignorum* veniant. Piscator & Zanehius per indignos intelligunt in fide infirmos & pios, qui se non satis probant. Verum falso! Siquidem 1. Languida & infirma fides Christum etiam apprehendit: 2. ille *arundinem quasi satam non frangit, & Ellychnium fumigans non extinguunt, Esa. 42, 3.* sed *virtutem suam in infirmitate nostra perficit, 2. Cor. 12, 9.* 3. Quomodo id convenit dicto Christi, qui Matt. 17, 20. dicit discipulis, *ipsos montes evertere posse, si habeant fidem tantillam, quantum est granum sinapis.*

LVI. Nos eos INDIGNOS nominamus, qui sine vera pœnitentiâ & contritione, sine vera fide & bono proposito ad Cœnam Domini accedunt. quamvis autem ore fidem quandam profiteantur, opere tamen ipso eandem abnegant, dum in hypocrisis & delictis contra conscientiam perseverant, & hoc sacrosantissimo epulo eum tantum in finem utuntur, ut speciem quandam externam pietatis edant.

L.VII Hos inpœnitentes & indignos, æquè ac verè dignos,

dignos, verum ac substantiale corpus & sanguinem Christi in Cœna accipere, concordia orthodoxe statuit, licet utrorumque eventus maxime discrepet. Pii enim hinc solamen & fidei confirmationem, impij verò dolorem & interitum reportant.

LVIII. Hanc sententiam Form. Concordiæ firmissimè munimus, unico illo Paulino dicto, quod 1. Cor. 11, v. 27, 29. Ita sonat: *Si quis ederit panem hunc, aut biberit de poculo Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Nam qui edit & bibit indignè, iudicium sibi ipsi edit & bibit, non dijudicans corpus Domini.*

LIX. Quibus verbis Apostolus meridiana luce clarius ostendit, eos qui indignè de hoc pane (*qui est $\kappa\omicron\iota\upsilon\omega\nu\iota\alpha$ corporis Christi* 1. Cor 10, 16.) edunt, & de calice benedictionis (*qui est $\kappa\omicron\iota\upsilon\omega\nu\iota\alpha$ sanguinis Christi*) bibunt, non tantum terrestrium & externorum signorum atque symbolorum, aut figuræ corporis & sanguinis reos fieri; sed ipsius corporis & sanguinis Jesu Christi.

LX. Hinc talis efficitur syllogismus: *Quicumque manducando de pane benedicto, & bibendo de calice benedicto, rei sunt corporis & sanguinis Christi, illi revera corpus & sanguinis Christi sunt participes. At indigni manducando de pane benedicto, & bibendo de calice benedicto, rei sunt corporis & sanguinis Christi. Ergo.*

LXI. Insuper nostra sententia confirmatur inde, quod corpus & sanguinem Christi in Cœna etiam Judas proditor acceperit, quia Matthæus testatur, Cœnam primam celebratam fuisse à duodecim Apostolis, Matt. 26, 20, quibus dixerat v. 26, *accipite, edite, hoc est corpus meum: Bibite omnes.* Et Marcus. cap. 14. v. 13, *expresse scribit: Biberunt ex eo omnes.* Quod elegantissimis verbis magnum illud Ecclesiæ antiquæ lumen expressit, quando ait con-

1582
tra Fulgent. lib. 9. *Iudas proditor bonum Christi corpus, & Simon magus bonum Christi baptismum percepit, sed quia bono non bene sunt usi, mali malè utendo sunt delicti.*

LXII. Quoniam igitur illud, quod ad sacramenti integritatem pertinet, accedentis indignitate atque incredulitate non evacuatur, teste ipso Zanchio in Confess. p. 156. & corpus & sanguis Christi ad integritatem sacramenti pertineant, confitente Beza Vol. 1. Fol. 147. Firmiter E. concludimus, quod unum & idem sit corpus Christi, unus idemque sanguis Christi, quem pii atque impii ore sumunt, secundum verba testamenti: Accipite, manducate, bibite. Resolvè proinde cum Ecclesia canimus: *Sumunt boni, sumunt mali, sorte tamen inaequali, & qui sumitur, non consumitur.* Atque hæc de Thesi: cui anti thesin breviter subjungemus.

A N T I T H E S I S,

LXIII. Post Orthodoxæ doctrinæ cœlestem veritatem, ex sacro sancto Israelis fonte haustam & probatam, Pontificiorum & Calvinianorum errores aliquot, quos Concordia nobis monstrat, paucis recensēbimus.

LXIV. Reicimus itaque & damnamus sequentes Pontificiorum errores 1. quando fingunt panem & vinum in S. Cœna, substantiam suam penitus amittere, atque in substantiam corporis & sanguinis Christi converti: ita quidem, ut sola externa species panis & vini, sive accidentia sine subjecto, reliqua maneant: Transsubstantiationem isti nominant, figmentum vocis figmento mentis aptantes.

LXV. 2. Quando fingunt in missæ sacrificio, corpus Christi sub specie panis pro peccatis vivorum & mortuorum offerri: contra Christi institutionem, & ejus
cruen-

eruentum sacrificium, qui semel se patri in ara crucis obtulit, & peccata plenè expiavit, æterna redemptione inventa, Hebr. 9, 12. c. 10, 14.

LXVI. 3. Quando contra expressa verba testamenti, contra praxin Apostolorum & primitivæ Ecclesiæ; unam Cœnæ partem, videlicet Calicem, laicis denegant.

LXVII. 4. Quando tradunt, dignitatem Convivarum in hac cœlesti cœna, non tantum in vera fide; verum etiam in Propria hominis præparatione consistere.

LXVIII. 5. Quando externa illa symbola in Sacramento adoranda esse, manifesta idololatria affirmant.

LXIX. Calvinianorum quoque non paucos errores F. C. rejicit & damnat p. m. 585, & seqq. quos omnes improbamus. Nos ex multis compendio hos recitabimus, dum docent 1. Verba testamenti Christi, non simpliciter, ut sonant, accipienda esse; doctæ lingvæ Magistrum reformantes.

LXX. 2. Christi corpus fide solùm, nec ore simul accipi: contra illud Christi, Edite, Bibite.

LXXI. 3. panem & vinum non esse media, quæ exhibent ipsum corpus & sanguinem Christi, sed esse partim symbola seu tesseras, quibus Christiani mutuo se agnoscant, partim figuras & typos corporis & sanguinis Christi longissimè absentis. Cur ergò, si hæc tua mens, id non dixisti, ó Christe? Cur jubes nos accipere illud corpus, quod pro nobis in mortem traditum est? cur jubes bibere illum sanguinem, qui pro nobis effusus est? non typicum aut figuratum,

LXXII. 4. Christi corpus post assensionem tantum in cœlo esse, nec in Cœna & cœlis simul præsens adesse. L. mite, hic tuæ omnipotentia, ó Christe, figunt.

LXXIII. 5. Indignorum manducationem, contra Pauli manifestissima verba, 1. Cor. 11, 29. negant.

1504

LXXIV. Improbamus & detestamur hos & con-
similes execrandos errores, & te *Domine Iesu Christe*
rogamus, ut sanctifices nos in veritate tua;

Sermo tuus veritas est, Ioh, 17, 17.

Soli sapienti Deo gloria per Iesum Christum in
secula Amen. Rom. 16, 27.

Præstantissimo atq; Doctissimo Inveni Domino

LAURENTIO I. HINSBERGIO

bonarum literarum sectatori indefesso: de Sacra Cœ-
na piè & orthodoxè disputanti, amico & con-
terraneo suo colendo, hisce paucis celerrimâ crenâ
apposuit.

H ercules Heros aliquando parvus	Si meus servus cupis esse rives
Cogitat, doctus, sapiens, honestus,	Paupe & ager,
Clarus, ut tandem fieret, peritus	Ecce merce dem tibi trado magnam
Atque modestus.	In beatorum domibus, regessit
Tum duas vidit vario colore	Hercules semper tuus esse Servus
Fœminar, Virtus fuit & voluptas,	Opto libenter,
Hæc puellarum comitata cætu,	Omnibus rebus fuit aptus Heros,
Talia fatur:	Scripta demonstrant onomasticorum,
Hercules trado tibi si vis esse	Talis evadis, quoniam labore
Iam meus servus, varios honores,	Omnia vinces.
Atque opes multas, Venerem, Lyæum,	Mains HINSBERGI meliusque nomen
Omnia Læta,	Accipis, doctè Sacra dona monstrans,
Virtus aff. illis, macilenta, simplex,	Vera LAURENTI capies profecto
Venit & dixit: vario labore,	Laurea dona.

PETRUS MAGNI GYLLENIUS.

Wermel: